

RECENZE A ZPRÁVY O LITERATUŘE

Libuše SPÁČILOVÁ – Vladimír SPÁČIL (edd.), *Nejstarší matrika olomoucké univerzity z let (1576) 1590–1651. Die älteste Matrikel der Olmützer Universität aus den Jahren (1576) 1590–1651.* Olomouc: Univerzita Palackého, 2016. ISBN 978-80-244-5116-9, 433 s.

V roce 2016 oslavila olomoucká Univerzita Palackého hned dvojitý výročí – 450 let od svého založení a 70 let od svého obnovení. K oslavám významně přispělo i univerzitní nakladatelství, když do svého plánu zařadilo a následně vydalo nejnovější ediční počín manželské dvojice Libuše a Vladimíra Spáčila. Autory není třeba nijak představovat, neboť profesorka germanistiky na UP a emeritní ředitel olomouckého státního okresního archivu patří bezesporu k nejzkušenějším editorům archivních pramenů, a to zdaleka nejen k dějinám druhé moravské metropole. Ačkoliv se osudy nejstarší vysoké školy na Moravě těší už mnohá desetiletí velké pozornosti, její nejstarší matriky, evidující jména imatrikulovaných a promovaných studentů, byly historikům k dispozici jen v několika zastaralých a parciálních edicích, z nichž nejčastěji byl doposud užíván přepis Františka Cinka, vydaný v roce 1929 v Ročence Cyrilometodějské fakulty bohoslovecké v Olomouci a zahrnující léta 1576–1631.

Komplikaci při edičním zpřístupnění jmen olomouckých univerzitních studentů pro období prvního století existence zdejšího vysokého učení představuje skutečnost, že nejstarší matrika, obsahující původně zápisy z let 1576–1651, je uložena v Cerroniho sbírce v Moravském zemském archivu a chybí v ní úvodní folia, takže záznamy začínají dnes až rokem 1590. Naštěstí v roce 1640 byly do nově založeného svazku, uchovávaného spolu s dalšími univerzitními archiváliemi v olomoucké pobožce Zemského archivu v Opavě, přepsány všechny původní zápisy, takže lze chybějící nejstarší záznamy doplnit. Učinil tak ostatně už František Cinek a stejně tak k edici přistoupili manželé Spáčilovi. Uživateli se novou publikací dostává do rukou kompletní seznam imatrikulovaných studentů z let 1576–1651 (s mezerou z období švédské okupace Olomouce v letech 1642–1650), záznamy o promociích bakalářů filozofie z let 1578–1641 a bakalářů teologie z let 1631–1640 a konečně jména promovaných mistrů filozofie z let 1579–1640. Úplné edici latinského znění matriky předchází v paralelní české a německé verzi úvodní slova rektora a děkana filozofické fakulty, stručné dějiny olomoucké univerzity, pojednání o univerzitních matrikách, jejich starších edicích a komentář k přijatým edičním zásadám pro přítomné vydání, doplněný ještě v závěru připojeným seznamem zkratk. Všechna jména podchycená edicí jsou průběžně pročišlována (celkem 6690 položek!) a propojena s abecedním rejstříkem studentů a promovaných osob. Samostatný rejstřík je určen pro zaznamenané řádové a akademické funkcionáře. Jména osob jsou ponechána v původním latinském znění, tak jak jsou zapsána v matrice. Tento přístup ale poněkud komplikuje rychlou orientaci u osob šlechtického původu, jichž se mezi studenty vyskytuje poměrně hojně, aniž je ale vždy uváděn jejich predikát. Navíc do rejstříku již nebylo převzato v matrice zapsané označení urozeného stavu (*nobilis, eques, baro* apod.).

Značný přínos oproti předchozím edicím představují rejstříky zemí a míst, v nichž se Spáčilovi pokusili teritoriálně zařadit a přesně určit lokality, z nichž imatrikulovaní pocházeli. Práci jim komplikovaly četné zkomoleniny a rovněž skutečnost, že olomoučtí studenti přicházeli skutečně z celé Evropy. Jejich největší počet pocházel z Moravy a Slezska, po nichž teprve následují Čechy, Uhry, Polsko či Prusko. Poměrně početně, jistě s ohledem na zaměření *Collegia nordica*, jsou také zastoupeny severské země – Finsko, Švédsko a Norsko. Některá místa se určit nepodařilo, k jiným jsou připojeny otazníky, které snad odstraní další, lokálně zaměřené bádání. Někde se třeba editoři dopustili omylu (např. Paskov nepatřil nikdy do Slezska, takže *Jacobus Petschelius* (č. 3037) pocházel zřejmě z dnes polského Pačkova), za nešťastnější rovněž nepovažuji volbu uvádět u lokalit z území ČR současný kraj a nikoliv obvyklejší a přesnější okres, ale to nic nemění na záslužnosti jejich olbřímí práce. Nová edice manželů Spáčilových výrazně posunuje naše znalosti o dějinách olomouckého vysokého učení v prvním století jeho existence, poskytuje podklady pro nejrůznější sociogeografické studie a stane se nepochybně též vítaným zdrojem informací pro regionální historiky z takřka celé Evropy.

Karel Müller

Tomáš Řeha (ed.): *Edice topograficko-statistického popisu Moravy a Slezska Albina Heinricha*, Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2015. ISBN 978-80-7464-776-5, ss. 847 oraz ilustr. s. 849–858.

Urodzony we Frýdlancie nad Moravicí, wykształcony w łacińskich szkołach klasztornych w Austrii i na Węgrzech, absolwent uniwersytetu w Wiedniu i akademii w Pressburgu Albin Heinrich (1785-1864) działał jako prywatny wychowawca w Galicji, gdzie prowadził swoje pierwsze poszukiwania geologiczne, następnie spędził kilkanaście lat swego życia jako profesor miejscowego gimnazjum oraz kustosz zbiorów L. J. Szersznika. Szerszą działalność naukową rozwinął po objęciu funkcji kustosa muzeum cesarza Franciszka w Brnie, zwłaszcza jako mineralog oraz właściwy twórca statystyki Moraw i Śląska Austriackiego. Przedmiotem edycji jest jedno z wielu zestawień statystycznych sporządzonych przez Heinricha, mianowicie arkusze spisowe zawierające najważniejsze dane o każdej miejscowości guberni morawsko-śląskiej (liczba domów, liczba mężczyzn i kobiet, pogłowie koni, wołów, krów i owiec oraz przeważający język). Edytor zaprezentował informacje zawarte w źródłach w ujednoliconych tabelkach, zawierające oprócz wyżej wymienionych danych także przyporządkowanie każdej miejscowości do kraju, obwodu, dominium, diecezji, dekanatu i parafii (lokalii) oraz okręgu podatkowego. Jest to uzasadnione, i wymagało od edytora ogromu pracy (choć nie powinien pisać o „Edycji rękopisu”, np. s. 31, ale o „Edycji źródła”). Tabele uporządkowane są według nazw miejscowości, przy czym obok formy niemieckiej występującej w źródle, edytor podał również ich alternatywne nazwy w języku czeskim, polskim i (ewentualnie) niemieckim. Niewątpliwie edycja będzie źródłem przydatnym dla historyków badających dzieje Moraw i Śląska Austriackiego, ale jednocześnie budzi wiele wątpliwości.

Pierwszą jest datacja źródła. Dobrze, że edytor zweryfikował swoją wyjściową tezę, iż rękopis pochodzi z 1831 r., ale ostatecznie nie ustalił, do którego roku informacje zebrane przez Heinricha się odnoszą. Mści się brak szerszej kwerendy źródłowej, która by rozjaśniła sposób powstawania wydawanej konskrypcji, a wydaje się mało prawdopodobne, aby Albin Heinrich zebrał te dane bez pomocy urzędów administracyjnych. Zgodzić się można z edytorem, że podstawowa część danych liczbowych powstała w 1845 lub 1846 r. (s. 42). Jednak korzystający z edycji historycy dla bezpieczeństwa powinni cytować te dane jako odnoszące się do roku „ok. 1846”. Generalnie edytor we wstępie (s. 35–36) sygnalizuje problemy, jakie mogą spotkać badacza przy korzystaniu z zestawienia Heinricha (wynikające np. z rozbitcia poszczególnych miejscowości na jednostki katastralne, przez co np. Cieszyn podzielony jest na Cieszyn-miasto, Sachsenberg, Kamieniec, Frysztackie Przedmieście i Młynówkę). Ale nie ułatwił korzystającym zadania, np. przez zamieszczenie w takich przypadkach uwagi albo odsyłaczy do innych części tej samej miejscowości.

Tym niemniej badacze zainteresowani dziejami poszczególnymi miejscowościami znajdą tu cenne informacje. Natomiast dla historyków piszących szerzej o Morawach i Śląsku Austriackim przydatność edycji wydaje się ograniczona. Spodziewać by się należało od wydawcy, że zaprezentuje ogólne podliczenia, czyli podsumowanie informacji zawartych w edytowanym źródle. We wstępie znajdujemy co prawda kilka zestawień, ale zasadniczo jedynie z podziałem na Morawy i Śląsk, przy czym edytor nie wyjaśnia, do którego kraju zostały zaliczone tzw. morawskie enklawy na Śląsku (jedynie na s. 38–39 o nich wspomina, wliczając 45 takich gmin). Tylko liczbę gmin oraz państw feudalnych (dominiów) podaje z rozbitciem na obwody, a bardziej przydatne byłoby uzyskanie informacji np. o liczbie mieszkańców w poszczególnych obwodach. Przy czym na podstawie tabeli na s. 36 edytor konkluduje, że na Morawach znajdowało się 3450 gmin, a na Śląsku Austriackim 736, a z tabeli na s. 37 (z podziałem na obwody) wynika, że na Morawach istniało 3483, a na Śląsku 738 gmin. Być może chodzi tu o dane zaczerpnięte z publikacji cytowanej w przypisie 108, ale jednoznacznie to z jego tekstu nie wynika. Podsumowuje również informacje na temat struktury językowej poszczególnych gmin, co Heinrich notuje rzecz jasna na podstawie własnej wiedzy i oceny, nie wiadomo na ile wiarygodnych. Tutaj szczególnie brakuje podziału na obwody oraz komentarza. Według zestawienia Heinricha tzw. vasrpolština (wasserpolnisch) przeważa w 281 gminach. Wiadomo, że miejscowa gwarowa odmiana języka polskiego występowała zasadniczo jedynie na Śląsku Cieszyńskim, a więc porównania w skali całej guberni nie mają sensu. Natomiast porównanie do liczby gmin w obwodzie cieszyńskim (321) wskazywałoby, że w 87,5% gmin Obwodu Cieszyńskiego dominowała miejscowa gwara języka polskiego (a po odliczeniu gmin z okręgu Klimkovic, z przewagą ludności czeskiej, ponad 90%).

Edycję uzupełnia cenna część ilustracyjna, szkoda, że w druku technicznie słabej jakości. Uwagę budzi zwłaszcza odnaleziona w Morawskiej Galerii w Brnie fotografia Albina Heinricha autorstwa Christiana Mayera – znany dotąd był (zob. słownik biograficzny Neumanna) obraz olejny J. A. Gebharta z 1845 r. Niestety edytor nie wyjaśnia, czy obraz został sporządzony na podstawie fotografii, czy odwrotnie.

Janusz Spyra

Sbohem monarchie. Habsburské mocnářství 1804–1918, Olomouc: Vědecká knihovna v Olomouci, 2018. ISBN 978-80-7053-322-2, 414 s.

Rok 2018 se nesl ve znamení stoletého výročí vzniku samostatného československého státu a při této příležitosti vznikla celá řada publikací i kratších studií, které reflektovaly zejména politické události a osobnosti spjaté se vznikem Československé republiky.

Vědecká knihovna v Olomouci se rozhodla přistoupit k tomuto jubileu poněkud netradičně a připomenout založení Československa prostřednictvím toho, co tomuto fenoménu předcházelo. Vznik Československa byl nerozlučně spjat s ukončením Velké války a rozpadem habsburské monarchie, k jejímž významným součástem patřily po staletí české země, v nichž se v 19. století zformoval moderní český národ, jenž vystupoval se svými státoprávními požadavky.

Autoři projektu (zahrnujícího celkem dvě výstavy a dvě publikace) Lubomír Novotný, Petra Kubíčková, Kristýna Bařinová a Rostislav Krušínský se rozhodli věnovat pozornost posledním více než sto letům existence monarchie, přičemž výchozím mezníkem jim byl rok 1804, tedy přijetí titulu rakouského císaře a krátce na to vznik rakouského císařství. Jejich cílem však nebylo představit dějiny monarchie z hlediska politických změn, vývoje národních hnutí, či modernizace říše ve všech aspektech. Habsburské mocnářství představují autoři prostřednictvím bohatých fondů vědecké knihovny, disponující od roku 1807 právem povinného výtisku, což umožnilo vytvoření rozsáhlé sbírky dokumentů knižních, kartografických, obrazových, fotografických a dalších. A právě prostřednictvím těchto nejrůznějších dokumentů pocházejících od autorů různých národností žijících v monarchii, chtěli autoři projektu přiblížit mnohonárodnostní habsburskou říši a poukázat na její pestrost národnostní, náboženskou, kulturní, geografickou, správní či historickou, ale i to jak bylo „dlouhé“ 19. století vnímáno dobovými elitami. Hlavním impulsem bylo pro autory, jak přiznávají v úvodu katalogu výstavy, monumentální 24 svazkové dílo *Die österreichisch – ungarische Monarchie in Wort und Bild*, nazývaný též *Kronprinzwerk*, u jehož zrodu stála osobnost následníka trůnu korunního prince Rudolfa.

Katalog výstavy *Sbohem monarchie* se skládá ze dvou částí. První a zároveň stěžejní kapitolu katalogu otevírá zajímavá úvodní pasáž, která seznamuje s představami a koncepcemi významných protagonistů z řad rakousko-německých a českých liberálů o postavení a možnostech budoucího vývoje habsburské říše. V době předřeznové to byl zejména Viktor von Andrian-Werburg a jeho práce „Rakousko a jeho budoucnost“, po porážce revoluce 1848/1849 a v souvislosti s připravovaným či již uskutečněným dualismem předestřeli své federalistické a autonomistické vize Anton Henrich Springer (Rakousko po revoluci), František Palacký (*Idea státu rakouského*) nebo Adolf Fischhof (Rakousko a záruky jeho existence), který prošel ve vztahu k monarchii od revoluce 1848 do 60. let značným názorovým vývojem.

Na úvodní kapitolku navazuje popis jednotlivých zemí z různých úhlů pohledů. Pozornost je věnována přírodním poměrům, správnímu vývoji, etnické a náboženské struktuře, hospodářství, kulturnímu významu, vzdělanosti i různým zajímavostem. Nejde o vyčerpávající popis a nebylo to ani cílem katalogu. Autoři vycházeli z dobové literatury a pramenů (cestopisů, bedekrů, statistik, kartografických dokumentů, učebnic zeměpisu apod.) a snažili se představit jednotlivé země mocnářství tak, jak je viděli ve své době jejich obyvatelé. Drobné noticky autorů na základě novější literatury pak doplňují některé údaje o rodácích z českých zemí, vazbách popisovaných historických zemí k zemím Koruny české nebo také chybějící informace v dobové literatuře ke sledovaným aspektům. I když je struktura u všech dílčích kapitol dodržena, jejich rozsah se přirozeně liší v závislosti na stavu pramenů základny a částečně též i na přístupu konkrétního autora. Popis jednotlivých zemí je doplněn bohatou obrazovou přílohou zahrnující mapy, fotografie, grafiky, apod. z fondů Vědecké knihovny v Olomouci.

Druhá část katalogu je věnována Rakouskému domu, habsbursko-lotrinské dynastii, která představovala hlavní svorník této pestré mnohonárodnostní monarchie. Po úvodním stručném představení rakouských císařů Františka I., Ferdinanda I., Františka Josefa a Karla I. následuje bohatá obrazová galerie, v níž čtenář může nahlédnout do tváří těchto císařů a vidět obrazové dokumenty jejich veřejné prezentace, z nichž největší část

se týká nejdéle vládnoucího monarchy na rakouském trůně Františka Josefa. Galerie zahrnuje také další členy starobylé dynastie arcivévody a arcivévodkyně a představuje i význačné politické představitele a vojevůdce habsburské éry sledovaného období.

Katalog výstavy doplňuje závěrečný seznam pramenů a literatury, seznam tisků využitých v obrazové příloze, jmenný a zeměpisný rejstřík. Cílem této velmi reprezentativní publikace bylo podle autorů upozornit na pestrost a ambivalentnost habsburské monarchie, a to se jim podle mého soudu úspěšně zdařilo.

Marie Gawrecká

Petr MAJER – Zbyšek ONDŘEKA – Jan SAHEB, *Českoslovenští legionáři z Těšínska, Český Těšín: Muzeum Těšínska, 2018.*
ISBN 970-80-86696-50-8, 223 s.

Stoleté jubileum československé státnosti oživilo společenskou poptávku po publikacích a výstavách věnovaných první světové válce a formativnímu období republiky. V množství rozličných komemorativních počínů, jež přinesl rok 2018, by rozhodně neměla zapadnout kniha věnovaná v mnoha ohledech atypickému regionu na tehdejší československo-německo-polském pomezí.

Monografie vznikla propojením dvou badatelských snah, které původně nezávisle vyvíjeli odborní pracovníci Muzea Těšínska a člen Československé obce legionářské Petr Majer. Svým konceptem, který zahrnuje stručný nástin dějin legií, soupis legionářů z regionu a vybrané příběhy konkrétních vojáků, kniha poněkud připomíná sérii brožur vydávaných v první polovině minulého decennia státními okresními archivy. Bylo by však chybou považovat publikaci toliko za rozšíření prací Veroniky Matroszové (*Českoslovenští legionáři. Rodáci a občané okresu Karviná*, Karviná 2005) a Tomáše Adamece (*Českoslovenští legionáři z okresu Frýdek-Místek: 1914–1920*, Frýdek-Místek 2000). Autoři jako první usilují o komplexní podchycení příslušníků legií z celého území někdejšího Těšínského knížectví, tedy i z oblastí odstoupených roku 1920 Polsku.

Jako základní kritérium databázového zpracování tvůrci zvolili místo narození v některé z obcí Těšínska. Jak sami přiznávají, má tato kvantifikace své limity, jelikož nezahrnuje osoby usazené v regionu až v průběhu jejich života. K těm ostatně vedle dalších význačných postav, vzpomenuých v textu, patřil patrně vůbec neznámější slezský legionář Jan Čapek, rodák z Michle u Prahy a výrazná figura formativního období italských legií. Na druhou stranu lze polemizovat s tezí autorů, že započtením neautochtonních jedinců usazených ve zkoumané oblasti by se celkový počet těšínských legionářů zvětšil. Lze totiž mít za vysoce pravděpodobné, že mnozí rodáci strávili drtivou část života mimo region. Zcela objektivní kritérium pro zařazení mezi „legionáře z Těšínska“ přirozeně neexistuje, zvolený postup tedy lze označit jako plně pochopitelný a legitimní.

Knihu rétoricky uvozuje zpráva o návštěvě Legiovlaku v Českém Těšíně v září 2016 spojená s úvahou o roli legionářské tradice v moderní době. Následuje krátká a přehledná charakteristika regionu s přihlédnutím k národnostním poměrům. Ty jsou s ohledem na rozsah a účel publikace samozřejmě popsány s jistou generalizací, byť hlavní trendy a vývojové tendence se podařilo vystihnout. Výtknout snad lze poněkud jednostranné zaměření na sčítání lidu jako faktor pro určení etnicity, bez přihlédnutí k roli školství a spolkového života pro národní sebeidentifikaci. Celkově text může v nezavěšeném čtenáři vzbudit dojem jasných dělicích linií mezi Čechy, Němci, Poláky a Slezany na Těšínsku. Že reálná situace byla komplikovanější, mimoděk dále v textu připouštějí sami tvůrci, když uvádějí příklady legionářů, kteří v dětství navštěvovali polské školy. Naopak je znám případ absolventa českého gymnázia v Orlové, jenž padl jako dobrovolník při obraně Varšavy v roce 1920. Úvodní kapitole by taktéž prospělo alespoň základní nastínění válečného prožitku mužů z Těšínska – ti ostatně kromě legií sloužili také v rakousko-uherském vojsku či v polských legiích bojujících na straně Centrálních mocností.

Další část textu přibližuje formování československých legií a účast mužů z Těšínska v akcích na jednotlivých bojištích. Ocenění zasluhuje snaha rekonstruovat z kusých údajů sociální a profesní skladbu účastníků zahraničního odboje. Tvůrci se bohužel nevyvarovali některých klíšé převzatých z meziválečné oslavné literatury, k nimž patří nadnesené označení Jana Čapka za „zakladatele“ italských legií. Poněkud chybí nástin situace po skončení Velké války, kterou autoři odbývají jedinou větou o účasti těšínských veteránů legií v bojích o státní hranice nové republiky, konkrétně v sedmidenní válce o Těšínsko a na Slovensku. Významná účast bývalých legionářů v tzv. Občanské obraně a v plebiscitních orgánech v regionu v letech 1919 a 1920 zůstaly prakticky nepovšimnuty. Ličení motivací vojáků pro vstup do legií v zásadě odpovídá osvoboditelskému narativu první

republiky; pro komplexnější pohled na problematiku by se nabízelo zohlednění prací Jana Galandauera, Jana Michla či Dalibora Váchy.

Nové pro zájemce o problematiku budou zřejmě zejména medailonky vybraných legionářů, doplněné o ukázky deníkových záznamů a dalších pramenů. Přiblížení dramatických historických událostí na konkrétních osudech má také nesporný edukační potenciál. Některé informace se však bez zařazení do kontextu mohou jevit jako matoucí. Např. údaj o zrušení finanční stráže bude pro čtenáře sám o sobě nesrozumitelný, tím spíše, že o několik řádků níže následuje informace, že dotyčný legionář o pár let později opět sloužil u téhož sboru. Bez vysvětlení, kdy a z jakých důvodů došlo k rozpuštění a později obnovení finanční stráže, tak uvedená pasáž nedává valný smysl.

Zasvěceného čtenáře může překvapit, že pisatelé věnovali relativně málo prostoru některým zajímavým a důležitým figurám. V případě Čapka to snad lze ospravedlnit množstvím literatury k jeho osobě, ostatně Čapkova nejnovější biografie z pera Tomáše Ruska získala v roce 2018 Cenu Edvarda Beneše. Zaráží však, že v textu – vyjma katalogového hesla v závěrečném soupisu legionářů – není vůbec zmíněn mimořádný příběh Emila Poskera, jednoho z emisarů České družiny vyslaných do Českých zemí se zpravodajskými úkoly. Posker, jehož osud v posledních letech podrobně zmapoval Rusek a další badatelé, navíc sehrál určující roli v životě Jana Čapka, byl zapojen do soudního procesu s Karlem Kramářem a později patřil k důležitým figurám Občanské obrany.

V kapitole věnované ruskému legionáři Františku Muroňovi se objevuje popis bitvy u Bachmače v březnu 1918 jakožto střetnutí legií s armádami Centrálních mocností. Účast Rudé armády autoři pomíjejí.

Celkově je práce psána čtivě. Z formálního hlediska můžeme vytknout nadměrné užívání trpného rodu a několik nepřesností v terminologii. Ze státoprávního hlediska Těšínsko nikdy nemělo status „korunní země“, jak se uvádí v anotaci na zadní straně přebalu. Text doplňuje bohatá fotografická a mapová příloha.

Navzdory formálním drobnostem a absenci některých údajů, jež by mohly přispět ke zpřehlednění textu a k lepšímu pochopení dobových souvislostí, kniha představuje hodnotný příspěvek k dějinám unikátního příhraničního teritoria. Zároveň text prostřednictvím popsání příběhů přináší neotřelý vhled do sociálních a národnostních poměrů první třetiny 20. století.

Ondřej Kolář

Pavel KREISINGER: *Češi a Slováci v Austrálii v 1. polovině 20. století a jejich účast ve světových válkách*, Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2821-1, 400 s.

O českém a slovenském exilu v západní Evropě a severní Americe již bylo napsáno mnoho. Podstatně méně se ví o vystěhovalecvi do poněkud exotičtější oblasti tzv. „západního kulturního okruhu“, tedy do Austrálie. Uvedené problematice se v poslední dekádě systematicky věnoval zejména kolektiv odborných pracovníků Katedry historie Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, tedy pracoviště tradičně spojeného se studiem exilu již od raných 90. let 20. století.

Jedním z výstupů soustředěného badatelského zájmu se stala i recenzovaná monografie Pavla Kreisingera, který na sebe v minulosti upozornil zejména precizními studii věnovanými osobnostem vojenského zpravodajství v letech druhé světové války. V poměrně stručném úvodu si autor klade tři výzkumné otázky, týkající se míry zapojení krajanů v Austrálii do prvního a druhého odboje, forem jejich zapojení a jejich participace v československé a australské armádě. Z metodologického hlediska se Kreisinger netají svým inspiračním zdrojem, publikací Malgorzaty Klatt *The Poles and Australia* (North Melbourne 2014).

Úvodní definice problematiky s sebou nese několik rizik: Předně jde o definici Čecha/Slováka/Čechoslováka v Austrálii? Co je kritériem pro příslušnost k této skupině? Deklarovaná národnost, rodiště či domovská příslušnost, jazyk, případně členství v krajaňských spolcích? Jak naložit s rodáky z území někdejší ČSR jiné národnosti? Jak posoudit rozsah jejich zapojení do odboje?

Výzkum vychází z rozsáhlého souboru různorodých zdrojů, jenž vedle tuzemských a zahraničních archivů zahrnuje také dobový tisk a množství memoárových textů. Zkoumanou látku autor zdařile a srozumitelně zasazuje do obecnějšího kontextu dějin Austrálie a jejich politických, kulturních a hospodářských kontaktů s českým a slovenským prostředím. Chronologicky řazený text prokládají graficky oddělené tematické bloky, jež přibližují významné osoby a události.

Kreisinger stručně nastiňuje „české“ (první příchozí z českých zemí pocházeli z německojazyčného prostředí) stopy v Austrálii od počátků v první třetině 19. století. Konstatuje, že v okamžiku vypuknutí Velké války byla česká a slovenská minorita na nejmenším kontinentu marginální a postrádala zastřešující organizace. Příběh australských Čechů a Slováků v letech 1914–1918 je tak spíše souborem individuálních příběhů, na nichž lze ilustrovat vzorce chování spojené s hledáním vztahu ke „staré“ a „nové“ vlasti. Šlo především o dilema, zda vstoupit do australské armády, pokusit se dostat do vznikajících československých legií, resp. snáze dostupných jihoslovenských útvarů, či zda se po skončení války vrátit do „osvobozeného“ Československa.

Autor si správně všímá, že rozhodování jednotlivců nevycházelo pouze z ideových pohnutek, ale často primárně z pragmatických příčin. Pro Čechy a Slováky s rakousko-uherským občanstvím znamenal vstup do australské armády záchranu před hrozbou internace a zároveň příležitost prokázat snahu o integraci do většinové společnosti. Ocenění zasluhuje krátké srovnání s podílem jiných menšin v australské armádě, jež by zasloužilo podrobnější vyjádření formou tabulky. Některé pasáže vynívají jako poněkud zjednodušující, např. tvrzení o persekuci Slovanů příslušníky ostatních národností Rakousko-Uherska v australských internačních táborech (s. 63). Příslušnost ke slovanskému etniku jistě nemusela automaticky znamenat averzi vůči monarchii, byť se to retrospektivní vzpomínkové texty z meziválečného období často snažily sugerovat.

V následujících kapitolách Kreisinger věcně popisuje život krajanské komunity v meziválečném období a vývoj diplomatických vztahů mezi ČSR a Austrálií. Všímá si především působení československých diplomatů, kteří později sehráli důležitou roli při formování protinacistického odboje. Recipročně reflektuje také přítomnost nepočetné australské komunity v první Československé republice.

V souvislosti s druhou světovou válkou si pak autor všímá nejen vojenského nasazení australských Čechů a Slováků a podpůrných aktivit tamní krajanské komunity, ale také Němců a Židů z českých zemí a Slovenska, kteří byli během války na kontinentu internováni. Důvod detence Židů je zjednodušeně vykládán tím, že britské úřady příliš nerozlišovaly mezi nimi a Němci. Další podtext, související s dobou britskou politikou vůči Palestině, zůstává pominut. Nabízelo by se srovnání se studii Mečislava Boráka (zejména *Deportace židů na Mauricius (1940–1945)*), in: Ostrava. Příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska, sv. 29. Ostrava 2015, s. 125–160. Dostupné online: https://www.mecislavborak.cz/dokumenty/publikace/periodika/115-Deportace_zidu_na_Mauricius.pdf.

V poměrně stručném závěru autor konstatuje, že „Češi a Slováci v Austrálii podpořili jak první, tak druhý čs. zahraniční odboj“. Byť tuto tezi dokládá řada konkrétních případů, nabízí se otázka, kolik osob tento odboj nepodpořilo a proč. O těch, kteří „stáli stranou“, prameny zpravidla mlčí. Celkově lze pozorovat rozdíl mezi poněkud spontánním a tápavým prvním odbojem a odbojem druhým, koordinovaným diplomatickými a spolkovými strukturami. Další zjevný prvek představuje sílící integrace přistěhovalců z Československa, kteří v letech 1939–1945 jednoznačně upřednostnili službu v australské armádě před vstupem do exilových útvarů „staré“ vlasti. Nabízela by se komparace s krajanskými komunitami v USA a dalších zemích.

Přínos práce můžeme spatřovat především v pečlivé heuristice a ve shromáždění množství materiálů písemně i obrazové povahy. Knihu lze nesporně uvítat jako důležitý příspěvek k poznání jedné z méně známých kapitol dějin českého a slovenského exilu a odboje.

Ondřej Kolář

Milan Myška: Vzpomínání aneb „Tri dni ma naháňali, eště ma nědostali ...“, Ostrava: Ostravská univerzita, 2018, ediční řada PRO MEMORIA, svazek 1. ISBN 978-80-7464-982-0, 167 s.

Po více než čtvrtstoletí marného čekání a neurčitých slibů se rodina, studenti, kolegové a přátelé hospodářského a sociálního historika a univerzitního profesora Milana Myšky (1933–2016) dočkali v dubnu 2018 u příležitosti autorových nedožitých 85. narozenin vydání torza jim několikrát avizovaných paměti.

Vzpomínková kniha, editovaná posmrtně autorovými nejbližšími příbuznými (synem Martinem a vnučkou Markétou) a profesorem Ostravské univerzity a Myškovým letitým spolupracovníkem Lumírem Dokoupilem (1935) zahrnuje více či méně obsáhlé kapitoly autorova života od narození na počátku 30. let 20. století do sklonku Myškova života v polovině druhé dekády následujícího století. Autorova celoživotně propagovaná a do důsledku realizovaná permanentní zaměstnanost a nutková potřeba i ve vysokém věku neustále něco nového

tvorit společně s objektivními příčinami spojenými s nemocí a odchodem nejbližšího člověka (manželky Pavliny v červenci 2015) způsobily, že dílo, na kterém si Myška tolik zakládal a nad jehož koncepcí a zveřejněním roky uvažoval, zůstalo, snad jedině v jeho autorsky plodném životě, rozepsáno a ve svém důsledku nedokončeno.

Na Myškových pamětech, psaných jasným a střizlivě věcným stylem bez zbytečného balastu a nicneříkajících odboček, je patrné, že jsou jejich jednotlivé části psány v různých údobích autorova života. Ani značný časový odstup od zachycených událostí však nezahojil autorovy šrámy na duši a v souladu s jeho osobnostními vlastnostmi mu nedal, zejména v souvislosti s událostmi následujícími po krizových letech 1968/1969, dar zapomenout a odpouštět. Zcela v tomto duchu se tak Myškoví, vyjma idylického, ale v důsledku německé okupace krušného dětství, stává každá životní epocha kalvárií, na které potkává osoby, které jej svými charakterovými vlastnostmi, přístupem k životu či politickými názory iritují. Vedle autorových oblíbenců, ke kterým patřil například jeho univerzitní učitel, duchovní ochránce a celoživotní přítel, historik Josef Polišínský (1915–2001), pedagog a literární kritik Alois Sivek (1920–1971), nebo regionalista Ctibor Nečas (1933–2017) se na stránkách pamětí setkáváme také se „zavrženci a odsouzení“ v podobě univerzitního profesora Oldřicha Říhy (1911–1974), ředitele Slezského studijního ústavu v Opavě doktora Bohumila Sobotíka (1905–1966), děkana Pedagogické fakulty v Ostravě doktora Gustava Richtera (1921–2006), rusisty profesora Jaroslava Sekery (1929–2007) a řady dalších.

Myškovy nedokončené vzpomínky zachycují vedle obsáhlého popisu rodinných vztahů a raného dětství v Těškovících (tehdejší okr. Bílovec) před odtržením Sudet a nuceným přestěhováním rodiny do Němci okupovaného Místku také gymnaziální studia v Místku, Ostravě a Bílovci, atmosféru na pražské univerzitě první poloviny 50. let a autorovy rané publikační počiny. Myškovy přátelství s Polišínským, které zajistilo autorovi vzpomínek první profesní zaměstnání, umožní čtenáři sledovat Myškovu působení na Vyšší pedagogické škole v Opavě a později i na Pedagogickém institutu (resp. Pedagogické fakultě) v Ostravě, které mu poskytly široké pole působnosti na poli pedagogickém a vědeckém. Kruční je pro Myšku období přelomu 60. a 70. let, kdy pro svůj nesmířitelný postoj k nastupujícímu normalizačnímu režimu přichází o práci a po propuštění z fakulty se až do počátku 80. let stává nezaměstnaným a je odkázán na příležitostnou a v mnohém utajovanou práci. Teprve díky mezinárodní intervenci je Myškoví v roce 1983 umožněno nastoupit na místo odborného pracovníka do Slezského muzea v Opavě, odkud je po revolučních změnách v Listopadu 1989 povolán do Ostravy, kde se výrazným způsobem podílí na vzniku Ostravské univerzity a specializované katedry historie, kterou v následujících letech řídí.

Přestože se Myška snaží více či méně podrobně věnovat všem obdobím svého profesního života, druhá nejdůležitější epocha na jeho profesní dráze po krizových letech 1968/1969, tzn. nástup na Ostravskou univerzitu a vedení katedry historie, zůstává i přes drobné zmínky (např. o iniciování projektu Biografického slovníku Slezska a severní Moravy) ve vzpomínkách zcela opomenuta. Přitom právě Myškovu působení ve strukturách Ostravské univerzity a při vedení katedry by si přes všechny své klady (např. zajištění doktorského studia hospodářských a sociálních dějin, založení Centra pro hospodářské a sociální dějiny, koncipování rozsáhlé katedrové knihovny aj.) i záporů (sporný výukový systém, klima na katedře ad.) zasloužilo autorův osobní pohled a zhodnocení.

Cézuru v Myškových vzpomínkách se snažili editoři vyplnit již dříve zčásti nebo zcela zveřejněnými texty vztahujícími se k autorovu životu a dílu („Tri dni manahaňali, eštemanědostali...“ aneb moje střetnutí se Státní bezpečností; Jak jsme tvořili vysokoškolskou učebnici „Úvod do studia dějepisu“ ad.). Součástí Myškových pamětí tvoří také reprodukce klíčových dokumentů, které výrazným způsobem poznamenaly, zejména na přelomu 60. a 70. let 20. století, autorův život. Chronologická neuspořádanost předkládaných dokumentů vnáší do této části Myškových vzpomínek informační chaos, kterému musí čtenář čelit vlastním seřazením dopisů a zpráv, aby u některých z nich (např. propuštění ze zaměstnaneckého poměru) pochopil časovou a obsahovou souslednost. Určité rezervy má v tomto smyslu také obrazová příloha, která je až na výjimky prosta datací a v některých případech (např. maturitní tablo nebo schůze při založení Centra pro hospodářské a sociální dějiny v lednu 2011) by si fotografie zasloužily podrobnější popis spočívající ve specifikaci umístění či jmenování zobrazených osob. Myškovy vzpomínky zahrnují také osobnostní a profesní profil Milana Myšky z pera profesora Dokoupila, zveřejněný v rozšířené podobě v Supplementu č. 4 Biografického slovníku Slezska a severní Moravy (2018).

Myškovy vzpomínky umožňují pohled do osobního, ale především profesního života erudovaného historika a kontroverzně přijímaného člověka. Přestože však kniha přináší mnoho cenných informací, ke komplexnímu zhodnocení Myškovy osobnosti a jeho pedagogické a vědecké činnosti bude potřeba prostudovat nejen

SLEZSKÝ SBORNÍK 116 / 2018, ČÍSLO 2

historikovu osobní pozůstalost uloženou na Katedře historie Filozofické fakulty Ostravské univerzity a relevantní univerzitní a jiné dokumenty, ale i zaznamenat výpovědi jeho rodinných příslušníků, přátel, kolegů a žáků. Teprve jejich srovnáním se budeme moci přiblížit objektivnímu obrazu člověka, jehož působení v rámci historické vědy ovlivnilo desítky životů.

Kamil Rodan

